

**КОМПЛЕКСНИЙ ХАРАКТЕР ПІДСТАВ ЗАСТОСУВАННЯ
ЗАПОБІЖНИХ ЗАХОДІВ ЗА НОВИМ КПК УКРАЇНИ**

Визначення підстав застосування запобіжних заходів має особливо велике значення як у науці кримінального процесу так і у правозастосовній практиці. Як наголосив ВССУ у своєму листі № 511–550/0/4–13 від 04.04.2013 р., слідчий суддя, суд має зважати, що слідчий, прокурор не мають права ініціювати застосування запобіжного заходу за відсутності для цього підстав, передбачених ст. 177 КПК. Тому в разі розгляду відповідного клопотання, не підкріпленого визначеними у КПК метою та підставами, останнє має бути відхилено (п. 9).

В юриспруденції під підставою розуміють сукупність передбачених правом обставин, умов, фактів і передумов, що забезпечують настання юридичних наслідків. Таким чином, під підставами застосування запобіжних заходів слід розуміти обставини, умови, факти й передумови, що забезпечують застосування цих заходів.

Новий КПК України запроваджує комплексну підставу застосування запобіжних заходів, що включає по-перше, обґрунтованість підозри у вчиненні особою кримінального правопорушення і по-друге, наявність ризику (ризиків), перелік яких встановлено пунктами 1–5 ч. 1 ст. 177 КПК та не підлягає розширеному тлумаченню, які дають достатні підстави слідчому судді, суду вважати, що підозрюваний, обвинувачений може вчинити дії передбачені ч. 1 ст. 177 КПК. І якщо мова йде про підстави застосування конкретного виду запобіжного заходу, то існує і третя підстава — це наявність обставин, що свідчать про недостатність застосування більш м'яких запобіжних заходів для запобігання ризикам, передбаченим статтею 177 КПК (ст.ст. 194, 196 КПК). Лише доведення всього комплексу обставин є підставою для застосування конкретного виду запобіжного заходу.

Вирішуючи питання про наявність обґрунтованої підозри вчинення особою, щодо якої застосовується запобіжний захід, кримінального правопорушення слідчий суддя має переконатися що підозра у вчиненні особою кримінального правопорушення є обґрунтованою матеріалами кримінального провадження, а отже, у розпорядженні слідчого, прокурора є здобутті у визначеному законом порядку достатні дані, які вказують: по-перше, на наявність ознак кримінального правопорушення, що мало місце (такими даними можуть бути заяви, повідомлення про кримінальні правопорушення, документи, протоколи негласних (розшукових) слідчих дій, протоколи слідчих (розшукових) дій, висновки експертиз, тощо) і по-друге, на причетність цієї конкретної особи,

щодо якої ставиться питання про обрання запобіжного заходу, до скоєння цього кримінального правопорушення.

Друга складова підстав застосування запобіжних заходів пов'язана із новим терміном — «ризик». Як зазначила М. Дерев'янка, у сфері кримінального провадження під поняттям ризику може розумітися як конкретний прояв протидії досудовому провадженню, так і ситуативну характеристику процесу прийняття процесуального рішення (Дерев'янка М. Зміст та поняття ризиків у кримінальному процесі // Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка: Серія Юридичні науки. — 2013. — № 2. — С. 78–80. — С. 79).

Отже, враховуючи ці визначення, можна стверджувати, що ризик це передусім певна небезпека, яку слід уникати. На нашу думку, законодавець саме у такому значенні застосовує поняття «ризиків» у ч. 1 ст. 177 КПК України. Тобто, під «наявністю ризиків» у випадку передбаченому ч. 2 ст. 177 КПК, слід розуміти небезпеку вчинення підозрюваним, обвинуваченим певної протидії кримінальному провадженню у формах, передбачених пп. 1–4 ч. 1 ст. 177 КПК, або вчинення іншого чи продовження існуючого кримінального правопорушення.

Як зазначив законодавець у ч. 2 ст. 177 КПК, наявність ризиків, повинно давати достатні підстави слідчому судді, суду вважати, що підозрюваний, обвинувачений може вчинити дії передбачені ч. 1 ст. 177 КПК.

Отже, під «достатніми підставами», про які йдеться у ч. 2 ст. 177 КПК України, слід розуміти сукупність доказів, здобутих під час кримінального провадження, які вказують на необхідність прийняття слідчим суддею відповідного процесуального рішення. Таке тлумачення сприятиме подоланню проявам формалізму під час вирішення питань щодо обмеження конституційних прав і свобод особи.

В клопотанні слідчого про обрання запобіжного заходу не повинно бути декларативних тверджень, загальних застережень і припущень, в ньому необхідно приводити докази, здобуті та зафіксовані слідчим у відповідних матеріалах кримінального провадження, що підтверджують наявність підстав для застосування запобіжного заходу (п.п. 3 і 5 ч. 1 ст. 184 КПК). Саме вони й мають враховуватися слідчим суддею під час прийняття процесуального рішення. На підтвердження цього, ч. 1 ст. 196 КПК вимагає від слідчого судді встановити під час розгляду клопотання про застосування запобіжного заходу, чи доводять надані сторонами кримінального провадження **докази** обставини, які свідчать про наявність підстав для обрання конкретного запобіжного заходу. В ухвалі про застосування запобіжного заходу слідчий суддя, суд повинні зазначити зокрема і посилення на докази, які обґрунтовують обставини, які свідчать про наявність підстав для його застосування (п. 4 ч. 1 ст. 196 КПК).

На практиці дуже часто в рамках окремих кримінальних проваджень можна констатувати відсутність достатніх підстав для обрання того чи

іншого запобіжного заходу. Частіш за все про це непрямо свідчать такі обставини справи, як спосіб вчинення кримінального правопорушення, його тривалість, тяжкість, вчинення декількох злочинів, відсутності постійного місця проживання та місця роботи, негативна характеристика особи підозрюваного, наявність в нього судимостей та інші фактичні дані, які належать до обставин, що повинні враховуватися при обранні запобіжного заходу (ст. 178 КПК), а не замінювати підстави для його застосування.

Проте не слід забувати, що ситуації, в яких слідчому доводиться приймати рішення про обрання відповідного запобіжного заходу, можуть бути різного ступеня складності та різноманітності. Обумовлюється це обсягом інформації про обставини кримінального правопорушення та особу, що його вчинила. У будь-якому випадку клопотання про обрання запобіжного заходу має ґрунтуватися на фактичних даних, що містяться в матеріалах провадження, отриманих в законному порядку.

СОЛОДКОВ А. А.

Національний юридичний університет ім. Ярослава Мудрого,
пошукувач кафедри кримінального процесу та оперативно-розшукової діяльності

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СТАТУСУ ПРИСЯЖНИХ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Правовий статус присяжних визначається Законом України «Про судоустрій і статус суддів» та КПК України, відповідні положення яких розвивають конституційні норми щодо безпосередньої участі народу у здійсненні правосуддя через народних засідателів і присяжних (ст. 124 Конституції України).

Відповідно до ст. 57 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» присяжним є громадянин України, який у випадках, визначених процесуальним законом, вирішує справи у складі суду спільно із суддею (суддями), забезпечуючи згідно з Конституцією України безпосередню участь народу у здійсненні правосуддя. Присяжні під час розгляду і вирішення справ користуються повноваженнями судді.

До суду як присяжні можуть бути викликані громадяни, які внесені до списку присяжних згідно із ст. 58–1 Закону України «Про судоустрій і статус суддів». Аналіз цієї статті закону дозволяє дійти висновку, що обов'язковими умовами включення громадянина до списку присяжних є відповідність кандидата вимогам, що містяться в законі, а також надання згоди бути присяжним. Остання означає, що особа свідомо погодилася брати участь у здійсненні правосуддя, а тому і бути суб'єктом